

ΣΧΕΣΗ ΙΕΡΩΝ ΚΑΝΟΝΩΝ ΚΑΙ ΚΟΣΜΙΚΩΝ ΝΟΜΩΝ

Από τόν Πρωτοπρεσβύτερο π. Λάμπρο Φωτόπουλο

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Τό θέμα πού ἔχω τήν τιμή καί τή χαρά νά σᾶς παρουσιάσω σήμερα εἶναι «Σχέση ἱ. Κανόνων καί Κοσμικῶν Νόμων».

Θά προσπαθήσουμε δηλαδή νά βροῦμε τά κοινά σημεία καθώς καί τίς διαφορές τῶν δύο δεοντολογικῶν συστημάτων: Τῶν ἱερῶν Κανόνων ἀφενός καί τῶν κοσμικῶν Νόμων ἀφετέρου. Ἡ προσέγγιση πού ἐπιχειροῦμε νά κάνουμε εἶναι μία συγκριτική μελέτη μέσα ἀπό τήν ὁποία θά προσπαθήσουμε νά κατανοήσουμε τήν λειτουργικότητα τοῦ κάθε συστήματος μέσα στή σημερινή κοινωνική πραγματικότητα. Πρῖν ὁμως προχωρήσουμε στό θέμα μας εἶναι ἀναγκαία μιᾶ διευκρίνιση τῶν ὄρων. Τί ἐννοοῦμε ὅταν λέμε Ἱεροί Κανόνες καί τί ὅταν λέμε κοσμικοί Νόμοι;

Α. Ἱεροί Κανόνες σέ γενική ἐννοια εἶναι ὅλα τά κείμενα τῆς Ὁρθοδόξου Πίστεως πού ἔχουν θεία προέλευση καί ὑποδεικνύουν τρόπους συμπεριφοράς, ἤτοι: ἡ Ἁγία Γραφή (Παλαιά καί Καινή Διαθήκη), οἱ Ἀποφάσεις Συνόδων, Λόγοι καί Παραινέσεις τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας καί γενικά κάθε ἐπιταγή ἢ τάξη μέσα στήν Ἐκκλησία. Μέ εἰδική ἐννοια («ἐν στενῇ ἐννοίᾳ») ἱ. Κανόνες θεωροῦνται οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καί οἱ γνῶμες τῶν Πατέρων πού ἐπικυρώνονται ἀπό αὐτές. Αὐτές οἱ ἀποφάσεις περιέχονται στόν Νομοκάνονα σέ 14 τίτλους τοῦ Ἱ. Φωτίου καί σέ ἄλλες συλλογές. Πλέον σημαντική συλλογή, ἕνα εἶδος ἐπισήμου κειμένου τῆς Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, ἀποτελεῖ τό βιβλίο

Πηδάλιο¹, πού ἔχει συγγραφῆ ἀπό τόν Ἅγιο Νικόδημο τόν Ἁγιορείτη.

Β. Κοσμικοί Νόμοι ἀπό τήν ἄλλη πλευρά εἶναι ἡ δικαιοταξία πού ἔχει ἐπιβάλλει ἡ κοσμική ἐξουσία τῶν σημερινῶν Κρατῶν καί ἔχει ἐγκόσμιους ἀποκλειστικά σκοπούς καί ἀνθρωποκεντρική κατεύθυνση. Εἶναι τό σύνολον τῶν νόμων πού ἐφαρμόζεται σήμερα τόσο στήν Ἑλλάδα ὅσο καί στίς λοιπές Δυτικές Κοινωνίες τῶν Εὐρωπαϊκῶν Κρατῶν, τῶν ΗΠΑ κ.λ.π. Τό Δίκαιο αὐτό ξεκινάει ἀπό τόν Γαλλικό Διαφωτισμό καί ἀνανεώνεται μέσα ἀπό τό Κοινοβουλευτικό σύστημα. Ἡ ἐρμηνεία του ἐπίσης γίνεται μέ καθαρά ἀνθρώπινες μεθόδους πού ὑπαγορεύουν οἱ Νομικές Ἐπιστήμες χωρίς ἀναφορά στό Θεῖον. Οἱ πηγές τοῦ Δικαίου πού ἰσχύει σήμερα, ἀνιχνεύονται ἐπομένως στά Ἐπαναστατικά κινήματα τοῦ 18^{ου} αἰῶνα καί θεμελιωτές του θεωροῦνται ὁ Μοντεσκυέ μέ τό περίφημο ἔργο του «Τό Πνεῦμα τῶν Νόμων», ὁ Ρουσώ μέ τό «Κοινωνικό Συμβόλαιον», ὁ Λόκ, ὁ Χιούμ, ὁ Βολταῖρος, ὁ Ντιντερώ καί οἱ λοιποὶ διαφωτιστές καί ἐγκυκλοπαιδιστές². Ἀπό τήν Εὐρώπη μεταφέρθηκε τό δίκαιο αὐτό στήν Ἑλλάδα μέσω τῶν σπουδασμένων στά Εὐρωπαϊκά Πανεπιστήμια Ἑλλήνων Νομικῶν.

Ὅταν λοιπόν ἀναφερόμαστε στούς Κοσμικούς Νόμους, πέραν ἀπό τίς συγκεκριμένες διατάξεις, ἐννοοῦμε καί τίς ιδεολογικές ἀρχές, τούς σκοπούς καί τίς μεθόδους πού χρησιμοποιοῦν οἱ Νόμοι αὐτοὶ προκειμένου νά γίνουν σεβαστοί σήμερα μέσα στά πλαίσια τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους καί γενικότερα στόν Δυτικό λεγόμενο κόσμον.

Μετά ἀπό αὐτές τίς ἀναγκαῖες διευκρινίσεις σχετικά μέ τούς ὄρους Νόμοι καί ἰ. Κανόνες μποροῦμε νά προχωρήσουμε

---

¹ Πηδάλιον τῆς νοητῆς νηὸς τῆς μίας Ἁγίας Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς τῶν Ὁρθόδοξων Ἐκκλησίας, ἥτοι ἅπαντες οἱ Ἱεροὶ καί Θεῖοι Κανόνες πρὸς κατάληψιν τῶν ἀπλουστέρων ἐρμηνευόμενοι παρὰ Ἀγαπίου Ἱερομονάχου καί Νικοδήμου μοναχοῦ. Ἀνατύπωσις ἐκ τῆς γ' ἐκδόσεως τοῦ 1864, Θεσσαλονίκη, ἐκδόσεις Βασ. Ρηγοπούλου.

² Ἀντί πολλῶν, Ἀριστοβούλου Μάνεση, Συνταγματικό Δίκαιο, τ.1, Ἐκδόσεις Σάκκουλα, Θεσσαλονίκη 1980 σ.39 ἐπ.

στή διάγνωση για τις όμοιότητες και τά κοινά στοιχεία Νόμων και Κανόνων.

1. ΤΑ ΚΟΙΝΑ ΣΤΟΙΧΕΙΑ

1.1. Τό πρώτο κοινό στοιχείο τῶν δύο συστημάτων εἶναι τό Δεοντολογικό στοιχείο.

Τόσο οἱ ἱεροί Κανόνες ὅσο καί οἱ Κοσμικοί Νόμοι διαφέρουν ἀπό ὅλα τά ἄλλα κείμενα πού μεταδίδουν γνώσεις καί πληροφορίες κατά τοῦτο ὅτι ὀρίζουν **τί δέον** γενέσθαι. Δέν ἀσχολοῦνται δηλαδή μέ τό τί **εἶναι** κάτι, δηλαδή μέ τήν οὐσία καί τίς ιδιότητες τῶν πραγμάτων πού ἀσχολοῦνται ἄλλες Ἐπιστήμες, ἀλλά μέ τό πρέπει, τό δέον, τό τί ὀφείλει κάποιος νά κάνει. Ρυθμίζουν δηλαδή τήν ἀνθρώπινη συμπεριφορά.

Εἶναι βέβαια γνωστό ὅτι οἱ νόμοι δέν ζητοῦν πάντα αὐτά πού ὀρίζουν οἱ ἱ. Κανόνες, παρόλο πού σέ πολλές περιπτώσεις συμφωνοῦν, ὅπως π.χ. τόσο ὁ νόμος ὅσο καί ὁ ἱ. Κανόνας συμφωνοῦν στήν ἐπιταγή «οὐ φονεύσης». Σέ πολλές ἄλλες περιπτώσεις ὅ,τι θεωρεῖ ὁ νόμος σωστό ὁ ἱ. Κανόνας τό θεωρεῖ λάθος καί ἁμαρτία.

Ἔτσι λοιπόν συμπεραίνουμε ὅτι τόσο ὁ κοσμικός νομοθέτης ὅσο καί ὁ θεῖος νομοθέτης χρησιμοποιοῦν δεοντολογικές προτάσεις γιά νά ἐπιβάλλουν ὑποχρεώσεις καί συμπεριφορές.

1.2. Τό δεύτερο κοινό στοιχείο εἶναι ὁ Ἄνθρωπος.

Κάθε κοσμικός Νομοθέτης ἔχει στό νοῦ του ἕναν ἰδεώδη ἀνθρώπινο τύπο. Αὐτός ὁ ἰδεώδης ἄνθρωπος χρησιμοποιεῖται σάν μοντέλλο. Ἔτσι ἐπιβάλλεται σέ ὅλους τούς ἀνθρώπους νά κάνουν αὐτά πού θά ἔκανε τό ἰδανικό μοντέλο τοῦ ἀνθρώπου καί νά ἀποφεύγουν ὅ,τι αὐτός θά ἀπέφευγε.

Κέντρο καί τοῦ θεῖου Νόμου εἶναι ἐπίσης ὁ Ἄνθρωπος. Ἀπό τό πρώτο βιβλίο τῆς Ἁγίας Γραφῆς γνωρίζουμε τί εἶναι ὁ

ἄνθρωπος, πῶς δημιουργήθηκε, ποιός ὁ προσορισμός του, καθώς καί ὅτι ὁ πρῶτος θεϊκός νόμος δόθηκε στόν ἄνθρωπο ἀμέσως μετά τήν δημιουργία του. Ἡ παράβαση αὐτοῦ τοῦ πρώτου ἱ. Κανόνα ἔφερε, κατά τήν χριστιανική διδασκαλία, τήν πτώση καί τόν θάνατο στόν Ἄνθρωπο.

Πέρα ἀπό τήν ἀνθρωπολογία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καί στήν Καινή Διαθήκη ὁ νόμος τοῦ Θεοῦ συμπλέκεται μέ τόν Ἄνθρωπο. Αὐτό φαίνεται στήν καινή ἐντολή τοῦ Θεανθρώπου: «Πάντα οὖν ὅσα ἂν θέλητε ἵνα ποιῶσιν ὑμῖν οἱ ἄνθρωποι, οὕτω καί ὑμεῖς ποιεῖτε αὐτοῖς, οὗτος γάρ ἐστίν ὁ νόμος καί οἱ προφῆται»³.

Θά μπορούσαμε συμπερασματικά νά ποῦμε ὅτι κάθε δεοντολογικό σύστημα, εἴτε πρόκειται γιά τόν κοσμικό νόμο εἴτε γιά τούς ἱ. Κανόνες, ἔχει τή δική του συγκεκριμένη Ἀνθρωπολογική Βάση. Ἀπαντάει δηλαδή μέ τόν δικό του τρόπο στό ἐρώτημα τί εἶναι ἄνθρωπος, ποιές οἱ δυνατότητές του, τί μπορεῖ νά τοῦ ζητήσουμε νά κάνει, τί ὄχι, τί εἶδος ἀνθρώπου θέλουμε. Αὐτά θά τα δοῦμε λεπτομερέστερα στή συνέχεια.

Ἐδῶ νά προσθέσουμε τοῦτο μόνον, γιά πληρέστερη κατανόηση τοῦ θέματος, ὅτι τό Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος ἀκολουθῶντας ἄλλα μοντέρνα Συντάγματα μετά τήν μεταπολίτευση μέ τό ἄρθρο 2 παρ. 1 ἔθεσε σαφῆ ἀνθρωπολογική βάση στήν ἐρμηνεία του ὀρίζοντας ὅτι «Ο σεβασμός καί ἡ προστασία τῆς ἀξίας τοῦ ἀνθρώπου αποτελοῦν τήν πρωταρχική υποχρέωση τῆς Πολιτείας».

Ἀλλά καί τά περιώνυμα ἀνθρώπινα δικαιώματα, ὅπως τό λένε καί οἱ λέξεις, εἶναι τρόποι προσαρμογῆς τῶν κρατικῶν νόμων σέ γενικότερες ἀνθρωπολογικές ἀρχές.

1.3. Τρίτο κοινό σημεῖο Νόμων καί ἱ. Κανόνων εἶναι ἡ Ἐλευθερία.

Γιά νά ἀπαιτήσῃ ὁ νόμος ἢ ὁ ἱερός Κανόνας ἀπό κάποιον ἄνθρωπο νά κάνει κάτι, πρέπει ὁ ἄνθρωπος νά εἶναι

---

³ Ματθ. 7,12

ἐλεύθερος. Οὔτε ὁ νόμος οὔτε ὁ Ι. Κανόνας μποροῦν νά ἐπιβάλουν τὰ ἀδύνατα.

Ὁ Νόμος μέ τήν ἀρχή τοῦ καταλογισμοῦ, τῆς ὑπαιτιότητας, τήν ἄρση τοῦ ἀδίκου τῆς πράξεως κ.λ.π ἀπαλλάσσει καί δέν τιμωρεῖ τόν ἄνθρωπο που ἐνεργεῖ βρισκόμενος σέ ἀνάγκη ἢ πλάνη ἢ που δέν γνωρίζει τί πράττει.

Ὁ Θεϊκός νόμος ἐπίσης θεμελιώνει τήν ἀξίωσή του νά γίνεи σεβαστός στό γεγονός ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἐλεύθερος νά ἐπιλέξει. Ἡ δυνατότητα ἐλεύθερης ἐπιλογῆς τοῦ ἀνθρώπου φαίνεται ξεκάθαρα ἀπό τό πρῶτο βιβλίο τῆς ἀγίας Γραφῆς, ὅπου συμπλέκεται μέ τήν δημιουργία τοῦ ἀνθρώπου καί ἐπαναλαμβάνεται ἀδιάκοπα μέχρι τό τελευταῖο βιβλίο τῆς Ἀγίας Γραφῆς, τήν Ἀποκάλυψη.⁴ Ἡ Ἐλευθερία αὐτή εἶναι ἡ βάση τῆς μισθαποδοσίας τῶν δικαίων καί τῆς αἰώνιας τιμωρίας τῶν ἁμαρτωλῶν.

Τό εἶδος, τό περιεχόμενο, ἀλλά καί ἡ ἔκταση τῆς ἐλευθερίας πού δέχεται τό κάθε δεοντολογικό σύστημα καί ἐδῶ βέβαια πάλι διαφέρει .

1.4. Καί τὰ δύο δεοντολογικά συστήματα ἀποβλέπουν σέ κάποιους συγκεκριμένους σκοπούς. Ὁ νόμος ἔχει τούς δικούς του σκοπούς, ἀλλά καί ὁ ἱερός κανόνας σκοπεύει σέ κάποιο ἀποτέλεσμα ἐπιτάσσοντας τήν Α ἢ τή Β συμπεριφορά.

1.5. Πέμπτο κοινό σημεῖο εἶναι οἱ Συνέπειες πού προβλέπονται ἀπό τίς παραβάσεις τόσο τῶν Νόμων ὅσο καί τῶν Ι. Κανόνων.

Ὁ Νόμος φαίνεται ὅτι μοιάζει μέ τόν Ι. Κανόνα γιατί καί ὁ μέν καί ὁ δέ ἔχουν συνέπειες θετικές γιά ὅσους τούς σέβονται καί ἀρνητικές γιά ὅσους παραβαίνουν ὅσα ἐπιτάσσουν. Οἱ συνέπειες τῆς παράβασης τῶν νόμων ὀνομάζονται Ποινές, ἐνῶ οἱ συνέπειες ἀθέτησης τῶν Ι. Κανόνων ὀνομάζονται Ἐπιτίμια.

---

⁴ «αὐτός (δηλαδή ὁ Θεός) ἐξ ἀρχῆς ἐποίησεν ἄνθρωπον καί ἀφήκεν αὐτόν ἐν χειρὶ διαβουλίου αὐτοῦ, ἐάν θέλης συντηρήσεις ἐντολάς καί πίστιν ποιῆσαι εὐδοκίας. Παρέθηκέ σοι πῦρ καί ὕδωρ. Οὐ ἐάν θέλης, ἔκτενεις τήν χεῖρά σου». Σοφία Σειράχ 15, 14-16

1.6. Για να λειτουργήσουν τέλος και τα δύο συστήματα χρειάζονται τον συγκεκριμένο άνθρωπο που θα κρίνει τη κάθε περίπτωση. Τόσο ο Νόμος όσο και ο Ι. Κανόνας εκφράζονται γενικά και δεν ρυθμίζουν κάθε ανθρώπινη σχέση, κάθε άνθρωπου ειδικά. Αυτή την προσαρμογή της γενικής έντολης στη ειδική περίπτωση την κάνει κάποιο συγκεκριμένο υπεύθυνο πρόσωπο. Αυτό το πρόσωπο ο Νόμος τον ονομάζει **Δικαστή**, ενώ οι Ι. Κανόνες το καθήκον αυτό το έναθέτουν στον **Έπίσκοπο, στη Σύνοδο των Επισκόπων, στον Πνευματικό και στον Ήγούμενο (για τα Μοναστήρια).**

2. ΘΕΜΕΛΙΩΔΕΙΣ ΔΙΑΦΟΡΕΣ.

Ας δοῦμε τώρα τις διαφορές. Ας δοῦμε σε τί διαφέρει η περί Ανθρώπου αντίληψη του νόμου από αυτήν του Ι. Κανόνα, ποιά Έλευθερία αναγνωρίζει ο Νόμος και ποιά οι Ι. Κανόνες, ποιος είναι ο σκοπός Νόμου και ποιος του Ι. Κανόνα, αν ο Έπίσκοπος είναι Δικαστής και τέλος αν τα Έπιτίμια των Ι. Κανόνων είναι Ποινές.

2.1. Ο Άνθρωπος

Η κοσμική Νομοθεσία σήμερα έχει δεχθῆ σαν βάση θεωρήσεως του Ανθρώπου τον Φυσικό Άνθρωπο⁵, όπως τον περιγράφει ο Ρουσό στο «Κοινωνικό του Συμβόλαιο», έναν άνθρωπο «μέ την άπλη καρδιά, μέ τα ήθικα αισθήματα, την ήθικη θέληση». Η περί φυσικού ανθρώπου διδασκαλία όσο και

---

⁵ Οι νεώτερες γενιές νομικών απορρίπτουν θεωρητικά την περί φυσικού ανθρώπου διδασκαλία και ακολουθούν το νομικό θετικισμό. Ο νομικός θετικισμός είναι ή όμολογία ότι ή νομική επιστήμη του παρελθόντος απέτυχε να γνωρίσει σωστά τί είναι άνθρωπος μέσω του Φυσικού Ανθρώπου και τον παραμερίζει επικεντρώνοντας το ενδιαφέρον σε μιὰ νεφελώδη και κοινωνιολογική θεώρηση ανθρώπου και συνακόλουθα του Δικαίου. Πρβλ. Παύλου Σούρα, *Justi atque injusti scientia*, μιὰ εισαγωγή στην επιστήμη του δικαίου, Αθήνα-Κομοτηνή, Εκδόσεις Αντ. Σάκκουλα, 1995, σ.σ.76-78. Δέχεται δηλαδή ο νομικός θετικισμός ένα άλλο τύπο φυσικού ανθρώπου τον «κοινωνικό άνθρωπο». Σήμερα, που προωθούνται οι αντιλήψεις της Νέας Έποχης ο φυσικός άνθρωπος μεταπλάθεται σε Μετ-άνθρωπο. πρβλ. Δάφνη Βαρβιτσιώτη, *Νέα Έποχή*, Αθήνα, Εκδόσεις Σταμούλη, 2004, σ. 39.

ἂν θεωρεῖται κατάκτηση τοῦ Γαλλικοῦ Διαφωτισμοῦ δέν εἶναι τίποτ'ἄλλο παρά μιᾶ βελτίωση ἢ μιᾶ παραλλαγή τῆς περὶ φυσικοῦ ἀνθρώπου διδασκαλίας τῶν Φραγκολατίνων Θεολόγων καί τοῦ Προτεσταντικοῦ Κόσμου.

Ἡ περὶ Φυσικοῦ ἀνθρώπου διδασκαλία εἶναι ἡ περὶ Προπατορικοῦ Ἀμαρτήματος καί Πτώσεως διδασκαλία τοῦ θεωρουμένου ἀπό τοὺς Παπικούς ὡς ἀγίου, Θωμᾶ Ἀκινάτου. Κατὰ τὴν διδασκαλία αὐτὴ ὁ ἀνθρώπος ἐδημιουργήθη ὡς ὄν φυσικό καί μέ μιᾶ ἐνέργεια τῆς Θείας Χάριτος δόθηκαν σ' αὐτόν ὡς δῶρα ἡ ἀνάταση πρὸς τόν Θεό καί ἡ κοινωνία μέ Αὐτόν. Μέ τὴν πτώση του χάνει αὐτὰ τὰ δῶρα, ἀλλά ὡς φυσικό ὄν, λένε οἱ Παπικοί, λίγο μόνον ἐπηρεάζεται. Δηλαδή πιστεύουν ὅτι ὁ Ἄνθρωπος δέν ἔχασε οὐσιαστικά τίποτα παρά μόνον τίς ἑκτακτες εὐλογίες τοῦ Θεοῦ. Κατὰ τὰ ὑπόλοιπα παρέμεινε ἀναλλοίωτος.⁶

Σύμφωνα μέ αὐτὴ τὴν διδασκαλίαν θεωρεῖται ὅτι ὁ ἀνθρώπος κατέχει τὴν δύναμιν ἀνακαλύψεως τοῦ δικαίου, διότι ἂν καί ἀμάρτησε δέν ἐφθάρη ἡ φύση του ἐντελῶς, ἀλλά μετέχει στήν ἀληθεία. Ἔχει μιᾶ ἀνταύγειαν τοῦ θείου νόμου στή καρδιά του, τὴν ὁποία ὀνομάζουν οἱ σχολαστικοί «μετοχή». Αὐτὴ ἡ θεία μετοχή, ὅπως λένε οἱ σχολαστικοί, ὀδηγεῖ τόν ἀνθρώπον στήν γνώση τοῦ Θεοῦ, καθὼς καί στήν γνώση τοῦ ἀληθοῦς, τοῦ αὐθεντικοῦ καί τοῦ δικαίου⁷. Κατὰ τόν Ἀκινάτη ὁ ἀνθρώπος λαμβάνει «ἀφ' ἑαυτοῦ ἐπὶ τῆ βάσει τῆς λογικῆς ἀνθρωπίνης φύσεως» τὴν γνώσιν τοῦ θείου νόμου γιατί ὁ ἀνθρώπινος λόγος «ἀποτελεῖ ἐντός ἡμῶν ἀπεικόνισιν τοῦ θείου φωτός»⁸. Πιστεύουν λοιπόν οἱ Λατεῖνοι ὅτι μόνος του ὁ Ἄνθρωπος μπορεῖ νά βρῆ τό Δίκαιο γιατί τό λογικό του δέν ἐπηρεάσθηκε ἀπό τὴν Πτώση τῶν Πρωτοπλάστων.

Ἡ Προτεσταντικὴ Ἀνθρωπολογία ἐξάλλου, πού διαπνέεται ἀπό τίς περὶ Ἀπολύτου Προορισμοῦ δοξασίες, ἔχει

---

⁶ Αὐτὴ ἡ πλήρη διάκριση Φύσεως καί Χάριτος "εἶναι ἡ πηγὴ μιᾶς φυσιοκρατικῆς ἀντιλήψεως περὶ τοῦ ἀνθρώπου". Νικολάου Μπερδιάγιεφ, Περὶ Προορισμοῦ τοῦ Ἀνθρώπου, δοκίμιον παραδόξου ἠθικῆς, Ἀθῆναι, 1950. σ. 87

⁷ Νικολίτσας Γεωργοπούλου, τό Φυσικόν Δίκαιον, ἱστορικοκριτικὴ θεώρησις τοῦ Προβλήματος, Ἀθῆναι, (χωρὶς χρονολογία), σ. 87

⁸ Γεωργοπούλου, ὁ.π.π. σ. 91

τό δικό της μοντέλλο φυσικοῦ Ἀνθρώπου, ἀπό τό ἄλλο ἄκρο. Πιστεύουν οἱ Προτεστάντες ὅτι ἡ πτώση διέφθειρε καί κατέστρεψε κατά τρόπον ἀνεπανόρθωτο τήν φύση τοῦ ἀνθρώπου, συνεσκότισε τόν λόγον του, τόν ἐστέρησε ἀπό τήν ἐλευθερία του καί τοποθέτησε τή ζωή του κάτω ἀπό τήν ἐξάρτηση τῆς Θείας Χάριτος. Ὁ ἄνθρωπος ἐπομένως κατά τούς Προτεστάντες εἶναι μικρός καί ἀδύνατος “ἕνα ὄν παράδοξον καί τραγικόν”⁹ καί ἐξαρτᾶται ἀποκλειστικά ἀπό τήν Θεία Χάρη, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ χωρίς οὐσιαστικά νά μεταποιεῖ, φωτίζει, ἀγιάζει τόν ἄνθρωπο.

Ἐπόμενον εἶναι ὁ Προτεσταντικός Κόσμος νά μὴν ἀποδέχεται τήν δυνατότητα τοῦ ἀνθρώπου νά κατανοήσῃ «ἀφ’ ἑαυτοῦ» τό δίκαιο ἀλλά νά δέχεται ὅτι ἡ ἐννοια τῆς δικαιοσύνης συµμεταβάλλεται μέ τόν ἄνθρωπο. Γιά τόν Προτεστάντη τό φυσικόν δίκαιο δέν διαφέρει ἀπό τό θετικόν δίκαιον, δηλαδή οἱ Προτεστάντες πιστεύουν ὅτι τό Δίκαιο ἀλλάζει μαζί μέ τόν ἄνθρωπο. Στήν Προτεσταντική αὐτή ἀντίληψη στηρίζεται καί ὅλη ἡ νομική θεωρία ὅτι Ἀπόλυτο Δίκαιο δέν ὑπάρχει καί ὅτι τό μόνο δίκαιο πού ὑπάρχει εἶναι τό Θετικό Δίκαιο, δηλαδή τό δίκαιο πού ἰσχύει σέ μιά ὀρισμένη κοινωνία, σέ ὀρισμένο χρόνο καί τόπο.

Ἡ Ὁρθόδοξη διδασκαλία περὶ Ἀνθρώπου διαφοροποιεῖται τόσο ἀπό τήν περὶ φυσικοῦ Ἀνθρώπου Διδασκαλία τῶν Προτεσταντῶν, ὅσο καί ἀπό αὐτήν τῶν Φραγκολατείνων. Κατά τή δική μας, Ὁρθόδοξη πατερική παράδοση ὁ ἄνθρωπος, ἡ Ἐλευθερία του, ἡ πτώση του ἀπό τόν Παράδεισο καί οἱ συνέπειες αὐτῆς τῆς πτώσεως ἔχουν ἐντελῶς διαφορετική θεώρηση.

Ὁ ἄνθρωπος ἐπλάσθη ἀπό τόν Τριαδικό Θεό “κατ’ εἰκόνα Θεοῦ” καί καλεῖται νά γίνῃ “καθ’ ὁμοίωσιν Θεοῦ” πού ἀποτελεῖ καί τόν Προορισμό τοῦ Ἀνθρώπου. Ὁ Θεός ἐπλασε τόν Ἀδάμ καί τήν Εὐὰ ὡς νήπια καί τούς ἐβαλε στό Παράδεισο. Εἶχαν κοινωνία μέ τήν Ἁγία Τριάδα γιατί εἶχαν τό ζωοποιό Πνεῦμα. Ὁ Θεός τούς ἔδωσε ἐντολή νά τελειοποιηθοῦν βαθμηδόν καί νά φθάσουν ἐν καιρῷ στήν ἀθανασία καί στή

---

⁹ Μπερδιάγιεφ, ὁ.π.π., σ.87

θέωση. Ἐδῶ βρίσκουμε τήν πρώτη ἀναφορά στό ρόλο πού παίζει ὁ θεϊκός Νόμος, ὁ ἱ. Κανόνας. Βοηθᾶ τό Ἄνθρωπο ἀπό τή νηπιώδη κατάσταση νά φτάσει στήν ὠριμότητα.

Ποία εἶναι ἡ ὠριμότητα; Ἡ ἀνιδιοτελή ἀγάπη πρὸς τόν Θεό καί τόν πλησίον¹⁰. Ὁ προσορισμός αὐτός τοῦ ἀνθρώπου μέσα στήν χριστιανική Γραμματολογία ἀποκτᾶ ιδιαίτερη σημασία καί ἀποτελεῖ τό “θεμέλιον τῆς περὶ θεώσεως τοῦ ἀνθρώπου ὀρθοδόξου διδασκαλίας”¹¹.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἀνθρωπολογία ἔχει ὡς βάση τίς σχετικές διηγήσεις περὶ κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου τῆς Π.Δ. πού περιέχονται στό πρῶτο βιβλίο τῆς Π. Διαθήκης, τῆ Γένεση. Ἀλλά ἡ κατανόηση τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τόν περιγράφουν οἱ Γραφές δέν γίνεται στοχαστικά καί γι’αὐτό δέν καταλήγει νά δεχθῆ ἓνα μοντέλλο φυσικοῦ ἀνθρώπου. Ἡ κατανόηση τοῦ Ἀνθρώπου γίνεται μέσα ἀπό τήν μελέτη τῆς Θεανθρώπινης προσωπικότητας τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ἡ Ὁρθόδοξη Ἀνθρωπολογία ἔχει ἔτσι ἄμεση σύνδεση μέ τό Χριστολογικό Δόγμα, τό ὁποῖον ἀπετέλεσε τό ἀντικείμενο μεγάλων θεολογικῶν συζητήσεων κατά τούς πρώτους αἰῶνες τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ἀπό τήν ἐποχή τῶν Καππαδοκῶν Πατέρων καί ἐντεῦθεν κατανοεῖται ξεκάθαρα “ὅτι ἡ θεώρηση τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ νά γίνει **μόνο μέ κριτήριον τό πρόσωπον τοῦ Χριστοῦ**”¹². Τό ἀνθρωπολογικό μοντέλλο ἐπομένως δέν εἶναι ὁ λεγόμενος “φυσικός ἀνθρωπος” τῆς Δύσης, ἀλλά ὁ Χριστός¹³. Ἔτσι οἱ ἀποφάσεις τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων πού ἀναφέρονται στή φύση τοῦ Χριστοῦ ἀποτελοῦν συγχρόνως καί τίς Ὁρθόδοξες ἀνθρωπολογικές θέσεις, ἀλλά καί τό κλειδί ἐρμηνείας τῶν Ἱ. Κανόνων.

2.2. Ἡ Ἐλευθερία

---

¹⁰ Ἰωάννου Σ. Ρωμανίδου, Τό Προπατορικόν Ἀμάρτημα, β' Ἐκδοση, Αθήνα, Ἐκδόσεις Δόμος, 1989. σ. 156

¹¹ Νικολάου Μπρατσιώτου, καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Ἀνθρωπολογία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης, τόμος Ι, ὁ Ἄνθρωπος ὡς θεῖο Δημιούργημα, ἐν Ἀθήναις 1976 σ. 304

¹² Στυλιανοῦ Γ. Παπαδοπούλου, Πατρολογία, τόμος Α, 4^η Ἐκδοση, Αθήνα 2000. σ. 604

¹³ Ρωμανίδου ὁ.π.π. σ.150

Οί διαφορετικές περί ανθρώπου διδασκαλίες Παπικῶν καί Προτεσταντῶν διαφοροποιοῦν καί τίς περί ἐλευθερίας ἀντιλήψεις αὐτῶν χωρίς καμμία ἀπό τίς δύο θρησκευτικές αὐτές ομάδες νά προσεγγίζει τήν Ὁρθοδοξία. Ἐτσι ὁ ἰδανικός τύπος Παπικοῦ ἀνθρώπου εἶναι αὐτός πού ἐναποθέτει τήν ἐλευθερία του στό Πάπα προκειμένου νά ἀποφύγει τήν πίεση τῆς εὐθύνης πού αὐτή ἢ Ἐλευθερία ἀσκεῖ ἐπάνω του. Ὁ μέγας Ἱεροεξεταστής τοῦ Ντοστογιέφσκη στό βιβλίο του οἱ Ἀδελφοί Καραμαζώφ μᾶς περιγράφει θαυμάσια πῶς ὁ Παπισμός διαχειρίζεται αὐθαίρετα τήν ἀπό Θεοῦ δοθεῖσα στόν ἄνθρωπο ἀπόλυτη ἐλευθερία ἐπιλογῆς.

Ὁ Προτεσταντισμός ἀντίθετα, ὅπως ἤδη εἶπαμε, ἐφόσον κατά βάσιν δέχεται τόν Ἀπόλυτο Προορισμό, συμφωνεῖ σέ μιά κολοβή Ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου πού δέν ἔχει τήν δυνατότητα νά κάνει τίποτα χωρίς τήν ἀπόλυτη ἐξάρτηση ἀπό τή Θεία Χάρη. Δέν δέχεται δηλαδή, ὅπως ἐμεῖς οἱ Ὁρθόδοξοι, ὅτι ἡ σωτηρία εἶναι τό ἀποτέλεσμα τῆς συνεργασίας Θεοῦ καί Ἀνθρώπου οὔτε ὅτι ἡ Θεία Χάρη μπορεῖ νά μεταποιήσει τό ἄνθρωπο καί νά τόν μεταβάλλει ὄντολογικά ἀπό ἁμαρτωλό σέ ἅγιο, ἀπό ἄτιμο σκεῦος σέ τίμιο, ἀπό υἱό Ἀπωλείας σέ Φίλο τοῦ Χριστοῦ. Γιαυτό καί δέν τιμοῦν τούς Ἁγίους, οὔτε δέχονται τά ἱερά λείψανα, πού εἶναι σημάδια μόνιμης παραμονῆς τῆς Θείας Χάριτος στήν ἁγιασμένη προσωπικότητα.

2.3. Ὁ Σκοπός τοῦ Νόμου

Ὁ σκοπός τοῦ κοσμικοῦ Νόμου εἶναι νά κάνει ὁμαλή τήν κοινωνική συμβίωση, γιαυτό τά δικαιώματα τοῦ ἑνός πολίτου δέν πρέπει νά ἐμποδίζουν τά δικαιώματα τοῦ ἄλλου. Ὁ κοσμικός νομοθέτης προσπαθεῖ νά ἰσορροπίσει τά συμφέροντα ἀνθρώπων ...συμφεροντολόγων. Οἱ ἴδιοι οἱ μεγάλοι νομικοί ὁμολογοῦν ὅτι «Ἡ προστασία τῶν συμφερόντων... γίνεται.. πάντα σ' ἕναν κόσμο γεμάτο συμφέροντα, στόν ὅποιο ὅλα τά ἀγαθά εἶναι ἀντικείμενο ἐπιθυμιῶν, γι' αὐτό καί ἡ προστασία

τους γίνεται πάντα (!) σέ βάρος ἄλλων συμφερόντων»¹⁴. Ἐτσι ἐνῶ στό θεϊκό νόμο πρυτανεύει ἡ ἀνευδεῆς ἀρχή τῆς ἀγάπης, στό κοσμικό δίκαιο ἀντίθετα ἐπικρατεῖ ἡ πάσης φύσεως ἀνάγκη καί τό ἐγωιστικό συμφέρον. Ὁ ἀνθρώπινος νόμος δέχεται αὐτήν τήν πτωτική κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου ὡς φυσική καί προσπαθεῖ μέ τή λογική καί τό αἶσθημα αὐτοσυντήρησις νά ἀποφύγει τήν κοινωνική διάσπαση. Γιαυτό ὑποχωρεῖ θεσμικά σέ πρόσωπα, ομάδες, ιδέες πού παρουσιάζουν ιδιαίτερη δυναμικότητα, ἄσχετα ἂν ἐκφράζουν τό ἀντικειμενικά δίκαιο.

Ἀντίθετα ὁ ἰ. Κανόνας ἐπιδιώκει νά δημιουργήσει ἀνθρώπους ἀνευδεῖς, ὁμοίους μέ τόν ἐλεύθερο ἀπό κάθε ἀνάγκη Θεό. Ὁ ἰ. Κανόνας παιδαγωγεῖ τούς ἀνθρώπους στό νά γνωρίζουν ὄχι τό τί δικαιούνται νά πάρουν ἀπό τόν ἄλλον ἀνθρώπο, ἀλλά τό τί περισσότερο ὀφείλουν νά δώσουν.

Γιά τό λόγο αὐτό μέ ἄλλο τρόπο ἐρμηνεύονται οἱ Κοσμικοί Νόμοι καί ἄλλοιῶς οἱ ἰ. Κανόνες. Ὁ κοσμικός Δικαστής ἐρμηνεύει τό Νόμο ἔχοντας κατά νοῦ τούς «κοινωνικοθητικούς κανόνες»¹⁵ πού ἔχει ἡ πλειοψηφία κάθε Κράτους μιᾶς συγκεκριμένης ἐποχῆς. Ἐτσι κάθε νομική διάταξη ἐρμηνευομένη ἀκολουθεῖ μέ αὐτόν τό τρόπο τούς κοινωνικούς καί ἠθικούς κανόνες τῆς πλειοψηφίας τῶν πολιτῶν, ἄσχετα ἂν αὐτές οἱ ἀντιλήψεις εἶναι σωστές, δίκαιες, χρήσιμες ἢ ὄχι.

Οἱ Ἱεροί Κανόνες ἀντίθετα καθοδηγοῦν, ὡς ὁδοδείκτες, τούς χριστιανούς πρός τήν θέωση, δηλαδή τήν κατάσταση ἐκείνη πού ἀρχίζει ἀπό αὐτή τή ζωή καί πού ὁ ἀνθρώπος ὑπερβαίνοντας κάθε φυσική ἀνάγκη διαλέγεται «μόνος μόνῳ Θεῷ». Οἱ Ἱεροί Κανόνες δέν θέλουν νά κατασκευάσουν ἕνα ἀνθρώπο ἀκίνδυνο γιά τό διπλανό του, δηλαδή πού νά μήν κλέβη, νά μή φονεύει, νά μή φοροδιαφεύγει, νά μή χειροδικεῖ,

---

¹⁴ Karl Engisch, Εἰσαγωγή στή Νομική Σκέψη, Μτφρ. Διονυσίου Δ. Σπινέλλη, τακτικού Καθηγητοῦ τοῦ Πανεπιστημίου Θράκης, Αθήνα, ἐκδόσης Μορφωτικοῦ Ἰδρύματος Ἐθνικῆς Τραπέζης, 1981, σ. 219 ἐπ.

¹⁵ Ἄννας Ψαρούδα-Μπενάκη, δ.ν.-Δικηγόρου, Τά Ἀξιολογικά Στοιχεῖα τῆς ἀντικειμενικῆς Ὑποστάσεως τοῦ Ἐγκλήματος, Αθήναι, Ἐκδοτικός οἶκος Αφοί Π. Σάκκουλα, 1971 σ. 65 ἐπ.

νά μήν ἔχει σεξουαλική ἐπιθετικότητα κ.τ.δ., ὅπως οἱ Νόμοι. Οἱ ἱεροὶ Κανόνες θέλουν νά δημιουργήσουν ἕνα ἄνθρωπο Χριστό, πού ὅλη τήν ἡμέρα θά εὐεργετῆ καί θά θεραπεύει τόν συνάνθρωπό του.

2.4. Ὁ Δικαστής

Οἱ Νόμοι γιά νά ἐφαρμοστοῦν προβλέπουν τήν ὑπαρξη Δικαστῶν σωστά μορφωμένων. Ἀκολουθώντας μάλιστα τήν περί Φυσικοῦ Ἀνθρώπου Διδασκαλία τῶν Λατείνων δέν ἐξετάζουν ἂν ὁ συγκεκριμένος Δικαστής ἔχει ἐφαρμόσει τό Νόμο στή ζωή του, ἂν εἶναι ἠθικός ἢ ἀνήθικος, ἂν ἔχει μέσα του ὁμοια πάθη μέ αὐτά πού πραγματοποίησε ὁ Ἐγκληματίας, τόν ὁποῖον καλεῖται νά δικάσει. Ἀφοῦ ὁ νοῦς τοῦ ἀνθρώπου συμμετέχει στή θεία οὐσία καί δέν ἔχασε τίποτα ἀπό τήν πτώση τῶν Προτοπλάστων, ὅπως διδάσκουν οἱ Παπικοί, κάθε ἀγχίνους δικαστής καλῶς μορφωμένος μπορεῖ νά ἐπιβάλλει τίς ἐνδεδειγμένες κυρώσεις τοῦ Νόμου στούς παραβάτες.

Γιά τούς ἱερούς Κανόνες ὁμως τά πράγματα εἶναι ἐντελῶς διαφορετικά. Αὐτός πού καλεῖται νά ἐρμηνεύσει καί νά ἐφαρμόσει τούς ἰ. Κανόνες εἶναι ὁ Ἐπίσκοπος. Αὐτός ἔχει δικαίωμα νά κρίνει τούς χριστιανούς. Γιατί γίνεται αὐτό;

Ὅπως ἤδη ἀκούσαμε σέ προηγούμενες εἰσηγήσεις οἱ ἰ. Κανόνες εἶναι θεραπευτικά μέσα. Σέ τί συνίσταται ἡ θεραπεία; Πρῶτα εἶναι ἡ κάθαρση ἀπό τά πάθη πού γίνεται μέ τήν ὑπακοή στίς ἐντολές τοῦ Θεοῦ. Μετά ἀκολουθεῖ τό ἐπόμενο στάδιο, τό φωτισμό τοῦ ἀνθρώπου. «Ὁ φωτισμός τοῦ ἔσω ἀνθρώπου ἀποτελεῖ τήν ἀρχή τῆς θεραπείας τοῦ ἀνθρώπου, ἐνῶ ἡ τελείωσις τῆς θεραπείας αὐτοῦ εἶναι ἡ ἐν Χριστῶ θεοπτία, τουτέστιν ὁ δοξασμός ἢ ἡ θέωσις»¹⁶.

Ἡ θεραπεία ὁμως αὐτή δέν γίνεται χωρίς τόν θεραπευτή, ὅπως δέν διορθώνονται οἱ σωματικές ἀρρώστιες χωρίς γιατρό. Θεραπευτές εἶναι ὅσοι γνωρίζουν τήν ὀρθόδοξη «ποιμαντική τέχνη» μέσα στήν ὁποία περιέχεται καί τό δικαίωμα διορθώσεως τῶν ἁμαρτωλῶν. Ἡ ἀληθινή αὐτή ἐπιστήμη

---

¹⁶ Ρωμανίδης, ὁ.π.π. σ.κθ'

διδάσκεται στα Ὁρθόδοξα Μοναστήρια. Από τά μοναστήρια ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στίς περιόδους τῆς ἀκμῆς της ἐξέλεγε τούς Ἐπισκόπους-θεραπευτές. Αὐτός εἶναι ὁ λόγος πού ὑπερέβη καί αὐτό ἀκόμα τό γράμμα τῆς Ἁγίας Γραφῆς, πού θέλει τούς Ἐπισκόπους νά εἶναι ἔγγαμοι, καί ὠρισε νά καλοῦνται οἱ Ἐπίσκοποι ἐκ τῶν μοναχῶν. «Ἐν τῇ Ἀνατολῇ εἶτις μή μοναχός ἐγένετο, οὐ γίνεται ἐπίσκοπος ἢ πατριάρχης»¹⁷.

Μέσα ἀπό τήν μοναχική ὑπακοή ἀποκτάει ὁ ἄνθρωπος τήν σωστή λειτουργία τῆς λογιστικῆς δυνάμεως τῆς ψυχῆς. Ἡ σωστή λειτουργία τοῦ λογιστικοῦ ἔχει σάν ἀποτέλεσμα τήν σωστή γνώση περί τοῦ Θεοῦ καθώς καί τήν δυνατότητα νά διακρίνει ἀλάνθαστα τό καλό ἀπό τό κακό, πού ἀποτελεῖ καί τό βασικό στοιχεῖο μιᾶς δικαιοδοτικῆς κρίσεως. Ἡ διάκριση ὁμως αὐτή τοῦ καλοῦ καί τοῦ κακοῦ δεν εἶναι περιγραφική, «κατ' εἶδος», ὅπως συνήθως ἀπαιτεῖ ὁ νόμος ἀπό τόν κοσμικό δικαστή ἀλλά οὐσιαστική, «ἡ τρανή γε και ἀσύγχυτον ἔχουσα περί τῆς φύσεως τῶν ὑποκειμένων δόξαν». Αὐτή δηλαδή τήν γνώση τῶν πραγμάτων πού ἔχει ὁ καθαρός ἀπό πάθη νοῦς.

Ὁ μέγας κανονολόγος τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης γνωρίζοντας καλύτερα παντός ἄλλου τό ρόλο τῶν Ἱερῶν Κανόνων σάν θεραπευτικῆς μεθόδου καί ἀναφερόμενος στή μακρότατη συνήθεια οἱ Ἐπίσκοποι νά ἐκλέγονται ἐκ τῶν μοναχῶν γράφει «Συνήθεια βεβαίως ἦτον αὕτη, ἢ μάλλον εἰπεῖν, νόμος ἀγιώτατος, νόμος δικαιοτάτος, καί νόμος κοινωφελής. Ἀγιώτατος, διότι ἐκεῖνοι διά τῶν ἀσκητικῶν ἀγώνων, καί τοῦ μοναδικοῦ πολιτεύματος, πρῶτον ἐκαθαρίζοντο, καί τότε ἤρχιζον νά καθαρίζωσι τούς ἄλλους. Πρῶτον ἐφωτίζοντο, και ὕστερον ἐφώτιζον. Πρῶτον ἐτελειοῦντο, και ὕστερον ἐτελείουν καί συντόμως εἰπεῖν, πρῶτον ἡγιάζοντο, και ὕστερον ἡγίαζον. Δικαιοτάτος, διότι ἐνδυσάμενοι τούς νικηφόρους φοίνικας κατά τῶν παθῶν, διά μέσου τῶν ἀσκητικῶν ἀγώνων, τότε εἰς βραβεῖον τῆς νίκης, ἐλάμβανον τό μέγα τῆς ἀρχιερωσύνης ἀξίωμα καθυποτάξαντες τό χεῖρον εἰς τό κρεῖττον, ἦτοι το σῶμα εἰς το

---

¹⁷ Ἁγίου Νικοδήμου, Συμβουλευτικό Ἐγχειρίδιον, δ' Ἐκδοση, Βιβλιοπωλεῖο Νεκτάριος Παναγόπουλος, Ἀθήνα 1999, σ. 31.

πνεῦμα, καί ἄρξαντες ἑαυτῶν διά τῆς ἀκροτάτης φιλοσοφίας τότε τῷ νόμῳ τῆς δικαιοσύνης, ὑπέταττον ἄλλους, καί ἐγίνοντο ἄρχοντες τῶν λαῶν»¹⁸.

Οἱ Ἐπίσκοποι ἐκλεγόμενοι ἀπό τήν τάξιν τῶν μοναχῶν εἶχαν μάθει καί ἐφαρμόσει στόν ἑαυτό τους τήν ὀρθόδοξη θεραπευτική ἀγωγή τῆς καθάρσεως τοῦ νοῦ, τοῦ φωτισμοῦ καί τῆς θέωσης. Ἀπό τούς σέ κατάστασι θεώσεως μοναχοῦς ἐξασφάλιζε ἡ Ἐκκλησία Ἐπισκόπους ποιμένες δηλαδή, θεραπευτές τῶν ἁμαρτανόντων χριστιανῶν.

2.5. Ποινές καί Ἐπιτίμια

Ἀφοῦ ξεκαθαρίσαμε τό Νόμο ἀπό τόν ἰ. Κανόνα, τό Δικαστή ἀπό τό Ἐπίσκοπο, καιρός εἶναι νά διακρίνουμε καί κατά τί διαφέρουν οἱ Ποινές τῶν Νόμων ἀπό τά Ἐπιτίμια τῶν Ἰ. Κανόνων.

Ἄς δοῦμε πρῶτα τόν ἐπιστημονικό ὄρισμό τῆς Ποινῆς. «Ἡ ποινή εἶναι **δεινόν** (κακόν) τό ὅποῖον ἐπιβάλλεται ὡς **τοιούτον** κατά τινος πολίτου **καθ' ὠρισμένην διδικασίαν** ὑπό τῆς Πολιτείας εἰς ἐνδειξιν **ιδιαιτέρας ἀποδοκιμασίας αὐτοῦ** ὑπό τῆς καθεστηκυίας τάξεως». Καί γιά νά ἔχουμε σαφέστερη γνώση τί σημαίνει ὅτι ἡ ποινή εἶναι δεινόν μάς λέγουν οἱ νομικοί ὅτι «θέλει ἀκριβῶς νά πλήξῃ τόν τιμωρούμενον, θέλει νά γίνῃ ὑπ' αὐτοῦ αἰσθητή ὡς κακόν, ὡς «πόνος»(Kant)»¹⁹. Τό ἄλλο ἐπίσης σημαντικό στοιχεῖο τοῦ ἐπιστημονικοῦ ὁρισμοῦ τῆς ποινῆς εἶναι ἡ ἰδιαίτερη ἀποδοκιμασία τοῦ δράστου. Ἡ ποινή θεωρεῖται ὅτι συνιστᾷ τό μεγαλύτερο κακό πού μπορεῖ νά πάθει ὁ δράστης καί συγχρόνως παρέχει καί ἐπίσημο **στιγματισμό** τοῦ προσώπου του.

Ἄς δοῦμε τώρα τί εἶναι τά Ἐπιτίμια. Ὅλα αὐτά τά στοιχεῖα μέ τά ὅποια οἱ νομικοί προσδιορίζουν ἐπιστημονικά τήν ποινή ἐλλείπουν ἀπό τά Ἐπιτίμια μέ τά ὅποια ἡ Ἐκκλησία θεραπεύει τό Ἐκκλησιαστικό Ἐγκλημα. Δέν θεωροῦνται κατ'

---

¹⁸ Ἁγίου Νικοδήμου, ὁ.π.π. σ.σ. 31-32

¹⁹ Νικολάου Ἀνδρουλάκη, Ποινικό Δίκαιο Ι, Γενικό Μέρος, Αθήναι –Κομοτηνή, Ἐκδόσεις Ἄντ. Σάκκουλα, 1991. σ.ς. 16-17

ἀρχὴν τὰ Ἐπιτίμια ἀληθινὸ κακὸ, οὔτε ἐξωτερικὰ οὔτε στήν οὐσία τους.²⁰

Κατὰ τὸ Πνευματικὸ Δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἁμαρτία, ἡ σύγκρουση δηλαδή μέ τούς ἱερούς Κανόνες καί τίς Εὐαγγελικές ἐντολές, ἀποτελεῖ ψυχικό νόσημα καί χρήζει θεραπείας²¹. Ἔτσι ἐνῶ γιά τὸ κοσμικὸ δικαστὴ ὁ ὑπόλογος στό κοσμικὸ Νόμο ἄνθρωπος εἶναι κατακριτέος, γιά τὸ Κανονικὸ Δίκαιο ὁ ὑπόλογος ἄνθρωπος εἶναι θεραπευτέος. Στό κοσμικὸ δίκαιο ἡ ἀπόρριψη ἀφορᾷ τὸ πρόσωπο²², ἐνῶ στό δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἀπόρριψη ἀφορᾷ τὴν ἁμαρτωλὴν πράξη, ἡ ὁποία πρέπει νά ἀντιμετωπισθῇ σάν παράσιτο καί νά ἀφαιρεθῇ ἀπὸ τὸ συγκεκριμένο πρόσωπο μέ μεθόδους καί προσοχὴ παρόμοια πρὸς κάθε ἰατρικὴ τέχνη. Τὸ Ἐπιτίμιο λοιπὸν εἶναι τρόπος θεραπείας καί μοιάζει μέ τίς ἰατρικές φροντίδες καί τούς περιορισμούς πού ἐπιβάλλει ὁ γιατρός στόν ἄρρωστο, ὥστε νά θεραπευθεῖ πλήρως ἀπὸ τὴν ἀσθένεια καί ἐπὶ πλέον νά μὴν ὑποτροπιάσει.

Ὁ Σκοπὸς τῆς Ποινῆς κατὰ τὸ κοσμικὸ δίκαιο ἦταν παλαιότερα ἡ Ἀνταπόδοση, ὡς ἓνας τρόπος νομιμοποίησης τῆς

---

²⁰ Κάποιοι Κανονολόγοι ἰσχυρίζονται ὅτι τὰ Ἐπιτίμια εἶναι μὲν κακὸ (ἄρα Ποινὴ) ἀλλὰ ἔχουν δηθὲν καλὸ ἀποτέλεσμα. Καί ἂν ἀκόμα ἡ ἀποψη αὐτὴ ἦταν σωστὴ πάλι τὰ Ἐπιτίμια δὲν εἶναι ποινές γιὰτὶ σύμφωνα μέ τὸν ὀρισμὸ τῆς ποινῆς αὐτὴ εἶναι κακὸ «καί ἐπιβάλλεται ὡς τοιοῦτον», ὡς πραγματικὸ κακὸ. Τὸ ὅτι τὸ Ἐπιτίμιο δὲν εἶναι καί στήν οὐσία του κακὸ προκύπτει ἀπὸ τὴν Ἁγία Γραφή καί τούς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας πού θεωροῦν ὡς μοναδικὸ κακὸ τὴν ἁμαρτία. Χαρακτηριστικὸ παράδειγμα τοῦ ὅτι τὸ Ἐκκλησιαστικὸ Ἐπιτίμιο δὲν εἶναι ἀληθινὸ κακὸ ἀλλὰ ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο φαίνεται ἀπὸ τὴν ἐξιστόριση πού περιέχεται στήν Κλίμακα τοῦ Ἁγ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου γιά μιὰ μοναστηριακὴ Φυλακὴ. Αὐτὴ ἡ Φυλακὴ περιγράφεται ὡς τόπος «μέ ἄκρα καί ἀφόρητο κακοπάθεια ... οἷαν ἀπ' αἰῶνος οὐκ ἠκούσαμεν» Σέ αὐτὴ τὴ φυλακὴ σπουδαῖος μοναχὸς ζήτησε ἀπὸ τὸν ἡγούμενο νά τιμωρηθῇ γιά μικρὰ ἁμαρτήματά του καί μέ πολλὴ προσπάθεια τὸν ἔπεισε καί μέσα σέ αὐτὴ τὴ φυλακὴ τελείωσε ὅσιακά τὴ ζωὴ του σέ ἑπτὰ μέρες. (Ἰωάννου Σιναΐτου, Κλίμαξ, λόγος Ε' Περί Μετανοίας). Ἀπὸ αὐτὸ καί ἄλλα νηπτικά κείμενα ἀποδεικνύεται ὅτι ἐκεῖνο πού θεωρεῖται «κακὸ» γιά τούς ἐμπαθεῖς εἶναι δόξα γιά τούς ἀπαθεῖς!

²¹ Παναγιώτου Ἐπαμ. Χριστινάκη, ἀναπληρωτοῦ καθηγητοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν, Θέματα Κανονικοῦ καί Ἐκκλησιαστικοῦ Δικαίου, Α' Ἀθήνα, 1993, σ. 93 ἐπ.

²² Μέ πολλὴ χαρὰ διαπιστώνουμε ὡς χριστιανοί ὅτι τὰ νεώτερα ἐγχειρίδια Ποινικοῦ Δικαίου ἐπηρεασμένα προφανῶς ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη διδασκαλία θεραπείας τοῦ δράστη, πού ἐπὶ 2.000 κηρύττεται στό χῶρο τῆς Ἐκκλησίας, ἀρχισαν δειλὰ-δειλὰ νά δέχονται σέ ὠρισμένες περιπτώσεις ὅτι ἡ ποινὴ ἀποδοκιμάζει τὴν πράξη καί ὄχι τὸν δράστη. Μακάρι τὸ Δίκαιο νά ἐπηρεαστεῖ θετικά καί σέ ἄλλα θέματα ἀπὸ τὴν μακραίωνα ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας μας γιά τὴν ὀρθὴν θεραπεία τῆς Κοινωνίας.

δικαίας Ἐκδίκησης. Σήμερα εἶναι ἡ Γενική καί Εἰδική Πρόληψη. Εἰδική Πρόληψη σημαίνει τήν «ἀποτροπήν νέων ἐγκλημάτων αὐτοῦ τούτου τοῦ ἤδη ἐγκληματήσαντος» ἐνῶ Γενική Πρόληψη τήν «συγκράτησιν τῶν ἄλλων κοινωνῶν ἀπό τῆς κατολισθήσεως εἰς τό ἐγκλημα»²³.

Ὁ ρόλος τῶν Ἐπιτιμίων δέν εἶναι μιά Γενική ἢ Εἰδική Πρόληψη καί πολύ περισσότερο δέν εἶναι μιά μορφῆς Ἀνταπόδοση²⁴. Εἶναι μιά προσπάθεια σέ βάθος θεραπείας τοῦ ἁμαρτάνοντος. Αὐτό φαίνεται πῶς ξεκάθαρα ἀπό τό γεγονός ὅτι, ἐνῶ γιά τό κοσμικό δίκαιο ὅλες οἱ κύριες ποινές εἶναι ἀποκλειστικά δύο, στερητικές τῆς ἐλευθερίας ἢ χρηματικές ποινές, γιά τό Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο τά ἐπιτίμια εἶναι πάμπολλα. Εἶναι ἀντίστοιχα μέ τό πάθος πού θέλουν νά διορθώσουν (καθαίρεση, ἀφορισμός, ἐγκλεισμός σέ μοναστήριον, ἐλεημοσύνης, ἀποχή ἀπό Θ. Κοινωνία, ξηροφαγία κ.λ.π).

Τά ἐπιτίμια ἐπιβάλλουν σέ θεραπεία τόν ἁμαρτάνοντα καί ὅταν δέν ἔχει διαπράξει τήν πράξη, ἀλλά τήν κυοφορεῖ μέσα του μέ τήν σκέψη, τήν μελέτη τῆς ἁμαρτίας, τήν ἀπόφαση κ.τ.λ. στάδια πού περιγράφουν οἱ ἱ. Κανόνες.

Πολλές ἄλλες διαφορές νόμων καί ἱ. Κανόνων θά μπορούσαμε νά ἀναφέρουμε, ἂν εἶχαμε χρόνο, πού ἀκολουθοῦν αὐτές τίς βασικές συνισταμένες καί διακρίνουν τό δίκαιο τοῦ Θεοῦ ἀπό τό δίκαιο τῶν ἀνθρώπων.

3. ΕΠΙΛΟΓΟΣ

---

²³ Ἀνδρουλάκη Ποινικό, ὁ.π.π. σ.33

²⁴ Ἄς θαυμάσωμε τήν σοφία τῶν ἁγίων Πατέρων πῶς ἀντιστρέφουν τήν ἀρχή τῆς Ἀνταποδόσεως τοῦ Κοσμικοῦ Δικαίου στόν 6^ο Κανόνα τῆς Β' Οἰκουμενικῆς Συνόδου: Ὅριζον ὅτι ὀφείλει ὁ κατηγοροῦν προκειμένου νά γίνει δεκτὴ ἡ κατηγορία πού εἰσάγει στή Σύνοδο νά δηλώσει ἐγγράφως ὅτι ἀποδέχεται τήν ταυτοπάθεια στήν περίπτωση πού δέν ἀποδειχθῇ ἡ ἀλήθεια τῶν καταγγελομένων. Δηλαδή νά δηλώνει ὅτι δέχεται νά πάθει ὅ,τι θά πάθαινε ὁ Ἐπίσκοπος ἂν ἦταν ἀληθινὴ ἡ κατηγορία πού ἐξαπολύει κατ'αὐτοῦ! Ἀπό παρόμοιες περιπτώσεις ἱ. Κανόνων διαπιστώνουμε ὅτι ἡ ἀρχὴ τῆς Ταυτοπαθείας στό Ἐκκλησιαστικό Δίκαιο ἔχει θεραπευτικὸ χαρακτήρα καί ὄχι ἰκανοποίηση τοῦ ἐκδικητικοῦ πάθους τοῦ ζημιωθέντος.

Θά τελειώσωμε μέ αυτές ἀκόμη τίς παρατηρήσεις: Τό σημερινό δίκαιο τῆς νεωτερικῆς καί μετανεωτερικῆς ἐποχῆς ἔχει μιά ἱστορία περίπου 200 ἐτῶν καί εἶναι καταφανῆ τά ἀδιέξοδα στά ὁποία ὀδηγεῖ τήν Πανανθρώπινη Κοινότητα δίνοντας νομιμότητα στίς πιό ἀνταρχικές καί θρασύτατες ἐξουσίες τῆς ἐποχῆς μας καί καλύπτοντας προφανῆ ἐγκλήματα κατά τῶν Λαῶν. Ἡ ἱστορία τοῦ Γένους μας ἔχει νά προτείνει σάν ἀντίλογο μορφές ἀνθρώπινου δικαίου πού συμπλέουν μέ τό θεῖο δίκαιο σέ μιά θαυμαστή ἀρμονία.

Ὁ Μέγας Ἰουστινιανός πραγματοποίησε ἕνα μοναδικό ἀθλο στήν ἱστορία τῆς Ἀνθρωπότητος. Καθάρισε ὅλο τό Ρωμαϊκό Δίκαιο ἀπό τά στοιχεῖα ἐκεῖνα πού δέν ἐξέφραζαν τίς σωστές περί Ἀνθρώπου ἀντιλήψεις σύμφωνα μέ τόν Εὐαγγελικό Νόμο καί τό παρέδωσε στήν Ἀνθρωπότητα ὡς μοναδικό θησαυρό. Ἡ σημερινή Εὐρώπη κυβερνήθηκε σχεδόν 1000 χρόνια μέ τό δίκαιο αὐτό. Σήμερα οἱ Συνταγματολόγοι προκειμένου νά ἀποδείξουν ὅτι ὁ Εὐρωπαϊκός χῶρος ἀποτελεῖ ἐνότητα ἰσχυρίζονται ὅτι ἔχει ὡς κοινή κληρονομία αὐτό τό Ρωμαϊκό Δίκαιο.

Ὁ Μεγάλος αὐτός Αὐτοκράτορας Ἰουστινιανός, ἀλλά ἐπίσης μέγας θεολόγος, κατανόησε πολύ καλά ὅτι μόνον ὁ νόμος πού ἔχει ὡς βάση τό Χριστό εἶναι ἀληθινός, πραγματικός καί χρήσιμος Νόμος γιαντό μετά τό ξεκαθάρισμα τῶν παλαιῶν νόμων προχωρεῖ πιό βαθειά στήν οὐσία τοῦ δικαίου καί ὀρίζει μέ τήν Νεαρά 131: «Θεσπίζομεν τοίνυν τάξιν νόμων ἐπέχειν τούς ἀγίους ἐκκλησιαστικούς κανόνας ..». Δηλαδή οἱ Ἱεροί Κανόνες ἔχουν τήν ἴδια ἰσχύ πού ἔχουν καί οἱ Νόμοι τοῦ Κράτους. Αὐτή ἡ ρεαλιστική γραμμὴ συνεχίζεται καί στούς μετέπειτα χριστιανούς Βασιλεῖς (πρβλ. Βασιλικά, Ε' 3.2).

Ὁ σοφώτατος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως καί μέγας κανονολόγος ἅγιος Φώτιος θεωρεῖ ὅτι οἱ Ἱ. Κανόνες εἶναι ἀνώτεροι ἀπό τούς κρατικούς νόμους. Ἀπό αὐτά τά σημαντικά κείμενα πού διαπνεύονται, ὄχι ἀπό τόν ἐπαρχιωτισμό τῶν φεουδαλικῶν Κρατῶν τοῦ Μεσαίωνα, ἀλλά ἀπό τήν ἐμπειρία μιᾶς Παγκόσμιας Χριστιανικῆς Αὐτοκρατορίας, πού κάποτε διέλαμψε σέ αὐτό τό χῶρο, κατανοοῦμε τήν ἀληθινή

συμπληρωματική σχέση πού πρέπει νά διέπει τούς ί. Κανόνες καί τούς κοσμικούς Νόμους.

Τό ισχύον Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος στό ἄρθρο 3 διατρανώνει αὐτό πού τό νεοπαγές Ἑλληνικό Κράτος μετά τήν Ἐπανάσταση τοῦ 1821 ἔσπευσε νά ἐξασφαλίσει. Ἐπιτάσσει τό ἄρθρο 3 νά τηροῦνται «ἀπαρασάλευτα» οἱ Ἀποστολικοί καί Συνοδικοί Κανόνες καθώς καί οἱ ἱερές παραδόσεις». Κατά τό Σύνταγμα ἐξάλλου τῆς Ἐθν. Νομοδοτικῆς Συνελεύσεως Ἐπιδαύρου τῆς 20.12.1821, πού ἐπαναλαμβάνει ὁμοια ρύθμιση μέ τήν προηγηθεῖσα Νομική Διάταξη τῆς Ἀνατολικῆς Χέρσου Ἑλλάδος τῆς 17.11.1821, στήν παραγραφο 90 ὀρίζει ὅτι «...αἱ πολιτικά καί ἐγκληματικά διαδικασίαι βάσιν ἔχουσι τούς νόμους τῶν ἀειμνήστων χριστιανῶν ἡμῶν αὐτοκρατόρων...» Δηλαδή τό ἀστικό καί τό ποινικό δίκαιο πού θά ἐφαρμοσθῆ πρέπει νά ἔχει βάση τή νομοθεσία τῶν Χριστιανῶν Αὐτοκρατόρων.

Οἱ ἐνθουσιώδεις ἐκεῖνοι πολεμιστές δέν ἐπεδίωκαν μέ τή ρύθμιση αὐτή νά γυρίσουν τήν ἱστορία 500 χρόνια πίσω. Ἐπεδίωκαν μέ τό Δίκαιο τῆς Χριστιανικῆς Ρωμηοσύνης νά μπολιάσουν καί προικίσουν τούς θεσμούς καί τούς νόμους τοῦ Νεοελληνικοῦ Κράτους. Ἦθελαν δηλαδή ὁ Νόμος νά στηρίζεται στό Θεανθρώπινο πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Ἦθελαν τό νέο Κράτος νά καθοδηγεῖται ἀπό τήν Αἰώνια Δικαιοσύνη τῆς οὐρανίου Βασιλείας Του.

Ἄγιοι Πατέρες, ἀγαπητοί ἀδελφοί,

Μέ ὅσα περιληπτικά ἀναφέραμε προσπάθησα νά ἐξηγήσω ὅτι οἱ σημερινοί κοσμικοί νόμοι πού ἐφαρμόζονται στήν Εὐρώπη τούς τελευταίους αἰῶνες καί στόν τόπο μας τίς τελευταῖες δεκαετίες, ἔχει παρεκκλίνει ἀπό τήν σωστή γνώση τοῦ ἀνθρώπου. Οἱ ί. Κανόνες ἀντίθετα θα παραμένουν γιά πάντα αἰώνια μνημεῖα ἀληθείας καί διδασκαλίας. Θά διδάσκουν περί ἀνθρώπου, περί σωτηρίας, περί ἀληθινῆς εὐδαιμονίας, περί ἀνθρωπίνου προορισμοῦ.

Οί Κοσμικοί Νόμοι, ὅσο θά ἔχουν τίς Δυτικές Θεολογικές καί ἄνθρωπολογικές προκαταλήψεις, θά δημιουργοῦν διάφορους τύπους ἐλλειματικῶν ἀνθρώπων, ἐνδεῶν, ὑποτεταγμένων σέ κοσμικά ἐφήμερα σχήματα, πειθαναγκασμένων, ἀνίκανων νά βιώσουν τήν τελεία ἐλευθερία. Θά δημιουργοῦν κοινωνίες ἀνισόρροπες, κοινωνίες ναρκομανῶν, ἐρωτικά διεστραμμένων, θά ἀναπαράγουν ἐπαναστάσεις, θά διδάσκουν τόν μηδενισμό, θά προωθοῦν κάθε μορφῆς δουλεμπόρια, θά φοβίζουν μέ τίς ἀνακαλύψεις τῆς Γενετικῆς καί τίς πυρηνικές ἀπειλές, θά προκαλοῦν οἰκονομικά ἀδιέξοδα καί θά ὀδηγοῦν τούς νέους σέ ἀπόγνωση.

Τό ἰσχύον Σύνταγμα τῆς Ἑλλάδος πού, σέ συγχορδία μέ τά προηγούμενα Συντάγματα, ἐπιτάσσει στό ἄρθρο 3 νά τηροῦνται «ἀπαρασάλευτα» οἱ Ἀποστολικοί καί Συνοδικοί Κανόνες, καθώς καί οἱ ἱερές παραδόσεις, μᾶς δείχνει τό δρόμο καί τόν τρόπο πού μποροῦμε νά ἀποκτήσουμε ὡς Ἕθνος ἠθική αὐτονομία, πραγματική ἐλευθερία καί οὐσιαστική κοινωνική δικαιοσύνη, ἀλλά μᾶς ἀποκαλύπτει καί τήν μέθοδο μέ τήν ὁποία, ὡς ἄτομα ὁ καθένας, θά βιώσουμε τήν ἀληθινή εὐδαιμονία ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.